

KASVIHAVAINTOJA

1) Uusi kirkiruohomuunnos, valkokirkiruoho

Kerroin muutama vuosi sitten Lutukassa (Kettunen 2015) Savonlinnan seudun punakirkiruohoista (*Gymnadenia conopsea*) tekemistäni havainnoista. Kirjoituksessa kuvailin kahdenlaisia kirkiruohoja: punakukkaisia ja valkokukkaisia (joskus vaaleanpunakukkaisia). Valkokukkaisten ja punakukkaisten kirkiruohojen erot ovat tutkimusteni mukaan merkittäviä kasvin korkeudessa, kukinnan pituudessa, toiseksi alimman lehden suurimmassa leveydessä ja kukkien lukumäärässä. Lisäksi valkokukkaiset yksilöt kukkivat 7–10 vuorokautta myöhemmin kuin punakukkaiset. Valkokukkaiset ja punakukkaiset yksilöt esiintyvät myöskin omina kasvustoinaan, eikä sekakasvustoja käytännössä ole.

Kirjoituksessani arvelin, että valkokukkaiset kirkiruohot voisivat kuulua kalkkikirkiruohoksi nimettyyn taksoniin (*Gymnadenia densiflora*, *G. conopsea* subsp. *densiflora*), koska ne muistuttivat morfologisesti ulkomaisissa tutkimuksissa kuvattuja kalkkikirkiruohoja. Ruotsissa tehdyssä geneettisessä tutkimuksessa (M. Hedrén, Lund) osoitettiin kuitenkin, että Savonlinnan seudun sekä valkokukkaiset että punakukkaiset kirkiruohot kuuluvat pu-

► **Valkokirkiruoho**, *Gymnadenia conopsea* subsp. *conopsea* var. *scitula*. Savonlinna, Kallistahti, metsätien piennar.

nakirkiruohoon. Alueen valkokukkaiset ja punakukkaiset kirkiruohot eroavat kuitenkin toisistaan morfologisesti ja kukinta-ajaltaan niin paljon, että niitä on pidettävä eri taksonina. Uuden valkokukkaisen taksonin nimi on valkokirkiruoho (*Gymnadenia conopsea* subsp. *conopsea* var. *scitula* T. Kettunen). Tarkempi kuvaus uudesta muunnoksesta ja kirkiruohon morfologisesta muuntelusta Suomessa on julkaistu Memorandassa (Kettunen & Uotila 2019). — *Tapani Kettunen*

teketti@hotmail.com

Kettunen, T. 2015: Kirkiruohoista Savonlinnan seudulla. *Lutukka* 31: 27–31.

Kettunen, T. & Uotila, P. 2019: Morphological variation and new variety of *Gymnadenia conopsea* (Orchidaceae) in Finland. *Memoranda Societatis pro Fauna et Flora Fennica* 95: 89–99. <https://journal.fi/msff/article/view/84649>.

Floristic notes

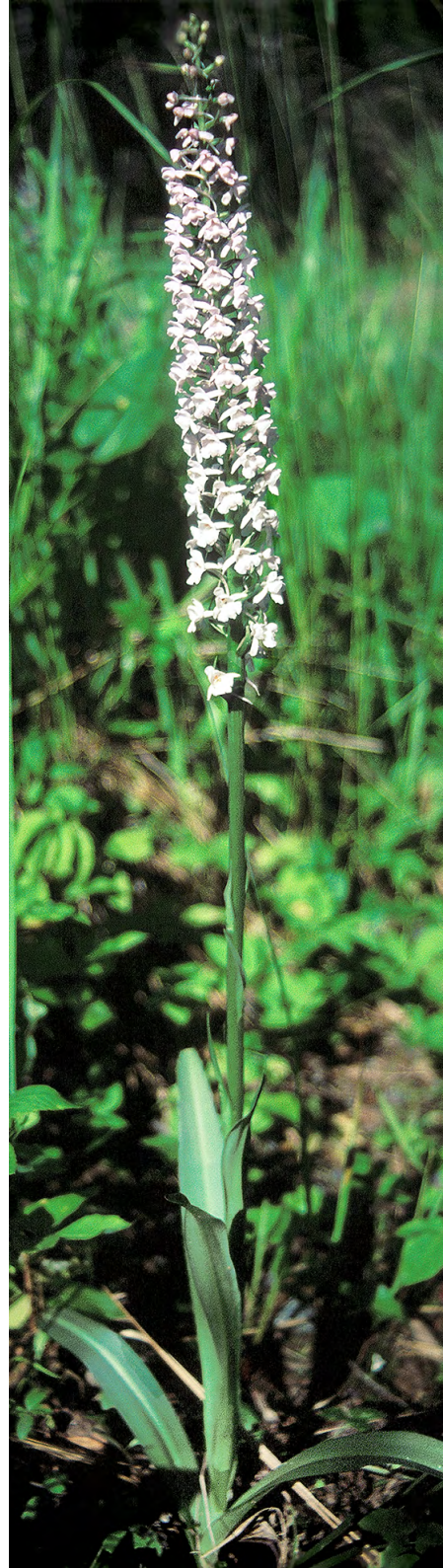
1) Brief information is given of a new variety, *Gymnadenia conopsea* var. *scitula* Kettunen, which was recently described from Finland (Kettunen & Uotila 2019). Plants of var. *scitula* are tall, white-flowered, and the flowering time is somewhat later than that of var. *conopsea*.

2) Mustasara säilynyt sittenkin Kuusamon Mäntyniemessä (Ks)

Vierailin Kuusamon Mäntyniemen tien laidan mustasaran (*Carex atrata*) esiintymispaikalla 1.8.2019. Olin aiemmin 1980-luvulla käynyt paikalla Tauno Ulvisen kanssa (Ulvinen 2019), joten minulla oli paikas-

© Tapani Kettunen, 2.7.2013

▲ Kuusamon Mäntyniemen mustasara, *Carex atrata*, on sittenkin säilynyt tässä tien laidan kasvupai-kassaan.

ta muistikuvia. Esiintymä oli hengissä mutta siirtynyt noin 20 metriä tienvarrtta etelään. Yksilöitä oli varsin vähän, viisi kukkivaa sekä seitsemän kukkimatonta hajallaan tien laidoilla. Kasvit olivat varsin hyvin voivia ja tuottivat siemeniä. Seassa oli yksi kukkinut yksilö, jota arvelen mustasaran ja taigasaran risteymäksi (*C. atrata* × *media*). Mustasara näyttää vaativan avointa tilaa, sillä yksilöitä ei löytynyt tiheästä kasvillisuudesta. On paljon mahdollista, että lajia on kyseisen tien varressa muuallakin. Lähialueelta muutaman sadan metrin matkalta tietä molempiin suuntiin sitä ei kuitenkaan löytynyt.

Ulvisen (2019) artikkeliin oli pujahtanut virhe mustasaran

Mäntyniemen yhtenäiskoordinaatteihin; oikea lukema on 73385:35797.

— Anne Jäkäläniemi

anne.jakalaniemi@metso.fi

Ulvinen, T. 2019: Nojosenvaarankuru – kasviaarre Länsi-Kuusamossa. *Lutukka* 35: 99–112.

Floristic notes

2) The presence of *Carex atrata* in Mäntyniemi, Kuusamo (Koillismaa, NE Finland) is verified. A few fertile and sterile plants were found in the verge of a small forest road. The population was mentioned by Ulvinen (2019), based only on earlier records from the 1980s.

3) Rantavuonankaali Helsingissä (U)

Kesäkuun 2019 alkupuolella Suomenlinnassa asuva Anja Pitkänen pyysi Facebookin Suomen luonnonkasvit -ryhmässä tunnistusapua löytämälleen kasville. Muutama ryhmän jäsen tunnisti kasvin

(ranta)vuonankaaliksi (*Valeriana locusta*). Lounaisimman Suomen merenrannoilla sitä voi nähdä, mutta itselleni laji oli vieras. Kävin viikon kuluttua 16.6. Pitkäsen neuvomassa poukamassa (667223:338771). Löysin runsaasti pitkälle kullottunutta vuonankaalivyyhtiä, kun muu kasvillisuus ympärillä viheriöi normaalisti. Ainoat tuoret vuonankaaliverot olivat kaksi kivien lomasta kurkottanutta latvaa muuttamine kukkineen. Kuivunut vuonankaalia oli heti rantasomerikon yläpuolella kasvillisuuden etureunassa ja myös syvemmällä muiden kasvien lomassa. Kaikkiaan kasvia oli runsaasti tai kohtalaisesti arviolta 8 × 2 m²:n alalla. Toimitin näytteen Kasvimuseolle (H), jossa määrittäminen varmistettiin.

Rantapoukama sijaitsee Suomenlinnaan kuuluvan Länsi-Musta -saaren eteläosassa.

sa. Poukaman sivut muodostuvat jyrkähköistä kallioista, kun taas pohjukassa somerikko nousee vain loivasti kohti kalliotasannetta ja linnoitusvallia. Lahti avautuu merelle leveänä noin 90 asteen kulmana etelälounaaseen. Sillä suunnalla ei ole merkittäviä saaria kahden kilometrin sisällä, joten kovalta lounaistuulella tyrskyt ulottuvat rannalla pitkälle. Paikalle muodostuneet ryönävallit eivät kuitenkaan yltäneet kasvivyöhykkeelle.

Paikan muussa kasvillisuudessa eniten huomiota herätti somerikon puolella yksinään kasvanut merikaali (*Crambe maritima*), joka on harvinainen Helsingin rannoilla. Muita vuonankaalin seuralaislajeja olivat muun muassa kurttu ruusu (*Rosa rugosa*), morsinko (*Isatis tinctoria*), valkokarhunköynnös (*Convolvulus sepium*), pietaryrtti (*Tanacetum vulgare*), idänukonpalko (*Bunias orientalis*) ja harmio (*Berteroa incana*).

Kävin syksyllä 2.10.2019 tarkistamassa Länsi-Mustan vuonankaalitalanteen. Yllätyin pienten lehtiruusukkeiden valtavasta määrästä. Niitä oli laajalla alueella hyvin tiheästi, toisiaan peittäen. Pienen koalan perusteella arvioin niitä olevan kaikkiaan tuhansia. Yksivuotinen vuonankaali itää syksyllä ja talvehtii lehtiruusukkeena. Tarkistin saaren muut samaan suuntaan avautuvat poukamut mutta en löytänyt samanlaisia ruusukkeita muualta.

Keväällä 2020 kävin paikalla 5.5. ja ensivaikutelman perusteella tilanne näytti huonolta. Talvella korkealla käyneen merenpinnan tuoma paksu järviruokokerros oli peittä-

nyt syksyn lehtiruusukkeiden suurelta osin. Matalan kallioseinämän alla oli kuitenkin muutama rivistö vuonankaalia, lämpimässä paikassa jo laajasti kukassa. Tutkiessani laajempaa aluetta yksittäisiä yksilöitä löytyi monin paikoin. Kaikkiaan esiintymä oli edelleen suhteellisen runsas.

Käsitykseni mukaan Suomenlinnan vuonankaalikasvusto on etelärannikkomme selvästi itäisin luonnonvaraisesti levinnyt esiintymä. Tähän saakka itäisimmät varmat esiintymät ovat olleet Hangossa. Kirkkonummelta on vuodelta 1887 herbaarionäyte, joka kirjausten mukaan on poimittu sisämaan puolelta pellostä (Lampinen & Lahti 2019). Tuore löytö Kotkan Hallasta on peräisin puunkuljetuksista rajojemme ulkopuolelta (Kiviniemi & Kouvo 2019). Rantavuonankaalin siemenet kelluvat vedessä, ja kasvi leviää merivirtojen avulla. Suomenlinnan poukaman suunta ja avoin meri lienevät optimaalisia tällaiselle leviämiselle. Myös merikaali leviää samalla tavalla ja lienee päätyntyn paikalle samoista syistä.

– Lars Winberg
lars.winberg@kolumbus.fi

Kiviniemi, A. & Kouvo, M. 2019: Paluu Kotkan Hallaan – vain muutos on pysyvää. *Lutukka* 35: 113–122.

Lampinen, R. & Lahti, T. 2019: *Kasviatlas 2018*. Helsingin yliopisto, Luonnontieteellinen keskusmuseo. Helsinki. koivu.luomus.fi/kasviatlas.

Floristic notes

3) *Valerianella locusta* is reported from Länsi-Musta island in the Suomenlinna sea fortress area in Helsinki (Uusimaa). In early June 2019 it was growing rather abundantly on an area of ca. 16 square meters at the head of a small bay. The plants had already withered by mid-June. In early October, a

continuous mat of young leaf rosettes covered the soil. On 5 May 2020, the population was still rather abundant, though part of it was covered by drifted reed during the winter. The population is new and seems to be spontaneous. Its origin is probably in drifted seed cast onto the shore by the sea. This is the easternmost native occurrence of the species in Finland, where its main area is in the southwestern archipelago.

© Lars Winberg, 2.10.2019

© Lars Winberg, 5.5.2020

▲► Rantavuonankaali talvehtii lehtiruusuksina, kukkii keväällä tai alkukesällä ja sitten kulottuu ripottamaan siemensä seuraavaa ruusukeskupolvea varten – luonteenomainen syyskivuotinen eli ylitavinen yksivuotinen kasvi siis. Lajista valikoitujen kantojen ruusuksheet ovat nykyään suosittua salaattinaista Suomessa; jo muinaiset roomalaiset arvostivat niitä herkkuna.

© Lars Winberg, 16.6.2019